

Conceptes claus per descriure el plurilingüisme: un breu glossari

MLM

make literacy meaningful

Dolors Masats

Universitat Autònoma de Barcelona
Bellaterra (Barcelona), 2017

La presència de múltiples llengües als estats europeus

Els estats europeus són **multilingües** per naturalesa: al llarg de la història s'hi ha parlat més d'una llengua. A mode d'exemple, podem assenyalar que el Regne Unit ha estat tradicionalment el bressol de **llengües vives** com ara l'anglo-romaní, el còrnic, l'anglès, l'irlandès, l'escocès, el gaèlic escocès, el shelta, el gal·lès i tres **llengües de signes**. Algunes llengües tenen un estatus legal especial perquè són **oficials** dins un estat o en una part del territori d'un estat, però d'altres no el tenen perquè no ho són. Per il·lustrar-ho podem assenyalar que a Espanya, el castellà és l'única llengua oficial en la major part del territori però és **cooficial** amb el català i l'aranès a Catalunya, amb el basc al País Basc o amb el gallec a Galícia. Malauradament, no totes les **llengües locals** d'un territori (per exemple l'asturià a Astúries en el cas de l'estat espanyol) tenen l'estatus de llengua oficial i això implica que qui les parla no tingui sempre els seus **drets lingüístics** garantits. La globalització i els moviments migratoris afegeixen **diversitat lingüística** en un territori, fet que explica, per exemple, perquè l'àrab, el xinès, el croat, el neerlandès, el filipí, el francès, l'hongarès, l'italià, el rus o el turc són algunes de les llengües que avui es parlen a Irlanda.

La presència de moltes llengües o varietats lingüístiques en un territori fa que, sovint, qui l'habita hagi d'adoptar una **llengua franca**, és a dir, una llengua comuna, per poder comunicar-se amb els demés. Avui l'anglès és la llengua franca més emprada a Europa. A vegades, fins i tot les persones que comparteixen una mateixa llengua necessiten comunicar-se entre elles mitjançant una llengua franca perquè les **varietats** que parlen no els permeten entendre's perquè no són **mútuament intel·ligibles**. Imaginem, per exemple, el cas de dues persones, una del Marroc i l'altra de Síria, que parlen àrab i viuen a Suècia. És possible que acabin parlant suec entre ells perquè els sigui més fàcil entendre's que en àrab.

Tot i que les **tries lingüístiques** que es fan depenen, per naturalesa, de les preferències de cada individu, també venen determinades per les regles que es creen dins cada **comunitat de pràctica**. Una persona pertany a múltiples comunitats de pràctica i en cadascuna d'elles hi ha regles, no sempre explícites, respecte als usos lingüístics que hi estan legitimats. Per exemple, un ciutadà alemany d'origen kurd pot ser que faci servir el kurd a casa, l'alemany a la feina, l'àrab a la mesquita i l'anglès quan participa

en conferències. En cadascuna de les comunitats de pràctiques on participa hi predomina una llengua. El mateix passa a les escoles. Són espais que exerceixen com a comunitats de pràctica i, per tant, tenen les seves pròpies regles respecte a les llengües que s'empren en els seus espais (a l'aula, al pati, en la comunicació amb les famílies, etc.). A vegades aquestes regles són explícites, però a vegades no. Ningú no espera que al pati es faci servir una llengua o una altra, és una tria de cada infant. En canvi, a l'aula d'anglès el professorat pot insistir en què l'alumnat només emprí aquesta llengua.

La competència dels/ de les parlants plurilingües

Un estat pot ser multilingüe encara que les persones que hi visquin es declarin **monolingües**. No obstant, hi ha pocs individus que avui només hagin tingut contacte amb una sola llengua. La majoria de persones que viuen en un estat europeu són **bil·lingües** o **plurilingües** perquè han desenvolupat una **competència plurilingüe**, la qual els permet participar en **situacions comunicatives** en més d'una llengua. Això no significa que dominin totes les llengües amb les que estan en contacte. Senzillament han desenvolupat o bé **competències plenes** o bé **competències parcials** en cadascuna d'elles. Tenir competències plenes en una llengua implica ser capaç de participar en qualsevol tipus de situació comunicativa que es plantegi en un **mode unilingüe**, és a dir, emprant majoritàriament una llengua. En canvi, tenir competències parcials en una llengua implica ser capaç només de participar en algunes situacions comunicatives. Per exemple, qualsevol persona que parli italià pot entendre un text escrit en portuguès encara que no sigui capaç de parlar aquesta llengua. Qui té competències plenes en una llengua romànica, pot fàcilment desenvolupar competències parcials en una altra llengua romànica. D'altra banda, el terme competència parcial també pot referir-se només a l'habilitat de reconèixer una llengua quan la sents o veus escrita, ja sigui perquè en coneixes alguna paraula o algun so o perquè identifiquis el seu alfabet. El fenomen de la **intercomprensió**, però, no es dona exclusivament entre parlants d'una mateixa **família lingüística**. El contacte amb qualsevol llengua i cultura sempre nodreix la competència plurilingüe de les persones.

El repertori lingüístic dels parlants plurilingües

El **repertori lingüístic** dels parlants plurilingües està format per totes les llengües que coneixen, independentment de si tenen competències plenes o parcials en cadascuna d'elles. Per exemple, si observem l'extracte 1 veurem que per dur a terme, en anglès, la tasca de crear un diàleg simulant la interacció entre una persona que compra i una que ven, el Pau i la Bawna, dos alumnes de primària, fan servir les tres **llengües compartides** que tenen en els seus repertoris individuals: el català, el castellà i l'anglès. Tant el Pau com la Bawna han nascut a Catalunya i parlen català i castellà. L'urdú i el panjabi també formen part del repertori lingüístic de la Bawna, però no del Pau. Les tres llengües compartides també són les llengües legitimades dins la comunitat de parla on es troben: l'escola. L'anglès és la llengua meta en el moment en què realitzen la tasca. La tria de recolzar-se en el català o en el castellà quan no saben dir en anglès allò que volen comunicar és una decisió personal de cada infant.

1.	PAU:	<i>eres tú que eres el cliente</i>	[it's you, who is the customer]
2.	BAWNA:	it's a a a <i>deu mil</i> money	[ten thousand]
3.	PAU:	<i>deu mil</i> no, <i>deu mil</i> moneys	[ten thousand]
4.	BAWNA:	a ten	
5.	PAU:	er...	
6.	BAWNA:	ten thousand	
7.	PAU:	ten thousand moneys	
8.	BAWNA:	[incomprehensible fragment]	
9.	PAU:	yes, yes, <i>es que sube</i> . <i>It's up, it's up, navideit</i>	[navideit:invented word]
10.	BAWNA:	thank you	
11.	PAU:	thank you, bye bye	

Extracte 1: Dos infants de 12 anys que estan escrivint el guió per fer representar un diàleg a l'aula d'anglès

Aprendre una nova llengua significa activar el repertori lingüístic que hom posseeix i fer-lo servir com a **bastida**, és a dir, com a ajut per facilitar la comunicació en la llengua meta. La comunicació en una nova llengua és un procés que sempre es desenvolupa en **mode plurilingüe**: per mantenir el **flux de comunicació**, les persones plurilingües o bilingües emergents, com hem vist en l'extracte 1, fan servir diversos **recursos plurilingües**, com ara el **canvi de codi** o la **barreja de codis**.

Canviar de codi, passar d'una llengua a una altra, té un rol important en una conversa. Per exemple, en l'extracte 1 en Pau i la Bawna fan servir l'anglès per fer la tasca de crear el guió per una simulació. Ara bé, en la línia 1 el Pau canvia de codi i fa servir el castellà per aclarir a la seva companya a qui li toca parlar. Per tant, ell deixa de fer la tasca de crear un diàleg i es centra en discutir com s'ha de fer aquesta tasca. Aquest canvi en el focus d'atenció sol anar acompanyat per un canvi de codi.

Barrejar codis, emprar més d'una llengua per crear significat, és un mecanisme que serveix de bastida a qui aprèn i un indicador que mostra que està fent passos positius cap al desenvolupament de la nova llengua. Aquest seria el cas de la Bawna al torn 2 i del Pau al torn 9. En el cas de la noia, primer elabora una oració en la que barreja dos codis a l'hora de proposar un enunciat per al diàleg fictici. En primer lloc produeix un sintagma mig en català mig en anglès (*deu mil* moneys, torn 2), però després el repeteix ja només en anglès (ten thousand, torns 4 i 6). En Pau fa servir també aquest procediment al torn 9, quan produeix un enunciat meitat en anglès meitat en castellà (*yes, yes, es que sube*), abans de repetir-lo en anglès substituint els mots en castellà per paraules en anglès que tenen un significat semblant (*it's up*). En aquest torn trobem un altre exemple de barreja de codis, en aquest cas a nivell lèxic. En Pau no coneix la paraula nadal en anglès, per aquest motiu produeix la paraula en castellà (*navidad*), però afegint-li un sufix que "sona" anglès (*navideit*, torn 9). La decisió d'en Pau de no fer la tasca en castellà, però de fer servir aquesta llengua per crear una forma híbrida que li permet resoldre l'obstacle comunicatiu que se li havia plantejat, indica que ell es comunica preferentment en castellà, però que a l'aula d'anglès té voluntat per dur a terme la tasca en la **llengua meta**, la llengua que està aprenent.

L'ús de procediments plurilingües com a eines per afavorir la comunicació no és una pràctica exclusiva de les persones bilingües/plurilingües emergents. Els individus, tot i tenir competències plenes en una llengua, canvien sovint d'un codi a un altre per matisar el significat dels seus missatges. Per tant, si l'habilitat de recolzar-se en

procediments plurilingües, com ara el canvi de codi o la barreja de codis, és inherent a les pràctiques comunicatives de les persones bilingües/plurilingües, s'hauria d'acceptar que la comunicació que té lloc a l'aula es pogués fer en mode plurilingüe quan sigui necessari.

Per concloure

L'ús de les llengües que hom posseeix en el seu repertori per tal de construir un discurs en una llengua en la qual no es tenen competències plenes és una pràctica que garanteix el desenvolupament d'aquesta llengua i, per tant, s'hauria de potenciar a les aules. Igualment, les **llengües familiars** de l'alumnat haurien de tenir un paper a les aules atès que també són eines per afavorir l'aprenentatge. És important donar cabuda a l'aula a totes aquestes llengües, per exemple, planificant activitats que sensibilitzin l'alumnat vers la diversitat lingüística o deixant que emprin la llengua que vulguin per cercar a Internet la informació per resoldre una tasca concreta.

Referències

Materials relacionats amb la promoció de l'educació plurilingüe:

<https://www.edilic.org/copie-de-ressources-materiaux>

<http://carap.ecml.at/>

Un catàleg de les llengües del món:

<https://www.ethnologue.com/>